

Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi
International Journal of Teaching Turkish as a Foreign
Language

Geliş/Received: 07.10.2023 Kabul/Accepted: 21.12.2023

Türkçe Ders Kitaplarının Bilimsel Yeterlik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

Tuğçe ÇELİK^a

^a Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, TÜRKİYE, tugce.celik10@ogr.sakarya.edu.tr

 0000-0001-6864-7060

Abstract. Bu çalışmada 8. sınıf Türkçe ders kitabının Talim Terbiye Kurulu tarafından yayımlanan bilimsel yeterlik ölçütlerine uygunluğu incelenmiştir. Çalışma kapsamında 8. Sınıf Türkçe ders kitabı bilimsellik ilkesine uygunluk, metin içeren görsellerdeki bilgiler, alıntılarn kullanımı, soru yazım ilkelerine uygunluk ve standart bölümlere uygunluk bağlamlarında incelenmiştir. Yapılan bu incelemelerde nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Belirlenen alt başlıklardan elde edilen bulgularda, kitapta yer alan hatalı/eksik bilgiler düzenlenmiş ve tablolarla halinde gösterilmiştir. Araştırmanın sonucunda ders kitaplarında bilimsellik ilkesine uygun hareket edilmesi, alıntılarn kullanımında daha özenli olunması ve standart bölümlere birtakım eklemeler yapılması gerektiği önerilmiştir.

Keywords: *Türkçe öğretimi, Türkçe ders kitapları, ders kitabı incelemeleri, bilimsel yeterlik ölçütleri*

An Examination of Turkish Language Textbooks According to Scientific Competency Criteria

Öz. In this study, the compliance of the 8th-grade Turkish language textbook with the scientific competence criteria published by the Board of Education and Discipline was examined. As part of the investigation, the suitability of the 8th-grade Turkish language textbook for the principle of scientificity, the information in visuals containing text, the use of quotations, compliance with question writing principles, and conformity to standard sections were scrutinized. During these assessments, document analysis, one of the qualitative research methods, was employed. The findings obtained from the specified subheadings led to the correction of incorrect/missing information in the book, which was then presented in tables. As a result of the research, it is recommended that textbooks should adhere to the principle of scientificity, more attention should be paid to the use of quotations, and certain additions should be made to standard sections.

Anahtar Kelimeler: Teaching Turkish, Turkish textbook, textbook reviews, scientific competence criteria.

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze eğitim öğretim ortamlarında öğretimi çeşitlendirmek, kalıcı ve etkili öğrenmeler sağlamak adına çeşitli araç ve gereçler kullanılmaktadır. Öğretim materyalleri olarak da adlandırılan bu araç gereçler öğrenme ve öğretme süreçlerini destekleyerek zengin ve kaliteli içeriklerin oluşturulmasını sağlamaktadır. Materyaller öğrenme ortamlarını zenginleştirmekte, dersin anlatımında ve anlaşılmasında kolaylıklar sağlamaktadır. Bunca yararının yanında materyallerin yanlış ya da eksik kullanımı bilgi kirliliğine ya da dersle ilgili olumsuz tutumların gelişmesine sebep olabilmektedir. Materyallerin amaçlarına hizmet etmesini sağlamak adına doğru ve etkili kullanılması gerekmektedir.

Öğrenme ortamlarındaki araçlar görsel, işitsel, görsel-işitsel ve teknoloji destekli araçlar olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır (Demirel, 2017). Görsel materyallerden biri olan ders kitapları en sık kullanılan materyallerin başında gelmektedir. Ders kitabı, bir dersin öğretim programına ve hedef kitlesine uygun, kolay erişilebilir, ekonomik ve taşınabilir bir görsel eğitim öğretim aracıdır (Sarıtaş, 2013; Yelken, 2017, Güven, 2022). Ders kitaplarının öğrenci ve öğretmen için pek çok yararı bulunmaktadır. Ders kitapları öğretmenin ders yükünü azaltıp zamandan tasarruf sağlamakta; öğrencilerin dersi sistematik olarak takip etmesine ve içeriği kendi bireysel hızlarında öğrenmelerine olanak sağlar (Özdemir, 2019; Kılıç, 2005). Ders kitaplarının ortak bilgi kaynağı olması, diğer araçlarla beraber kullanılabilmesi, ergonomik ve ekonomik olması da avantajlarından bazılarıdır (Ülper, 2010). Tüm bu yararları göz önüne alındığında kitaplar eğitim ortamlarının ve araştırma konularının vazgeçilmez unsuru olmaktadır.

Tüm bu yararları göz önüne alındığında gerek öğretmen gerekse öğrenciler tarafından kullanılan en mühim materyallerden biri olan ders kitabının etkili olması için nitelikli olması şarttır. Ders kitaplarının niteliğini arttırmak adına kitaplar yayımdan önce çeşitli değerlendirmelerden geçmektedir. Alanyazın tarandığında ders kitapları içerik ve biçim özelliklerinde hata ve eksiklikler bulunduğu görülmektedir. Bunları en aza indirmek adına ders kitapları incelemeleriyle ilgili çalışmalar çeşitlendirilmelidir.

Ders kitapları, uzun yıllardır farklı yönleriyle birçok lisansüstü araştırmaya konu olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Sur (2023) tarafından yapılan araştırmada Türkçe ders kitapları üzerine son 18 yılda 248 çalışmaya yer verildiğini saptamıştır. Maden (2021) tarafından yapılan çalışmada ise 1992'den 2021'e kadar Türkçe ders kitapları üzerine 358 tezin hazırlandığı tespit edilmiştir. Bu araştırmalar ders kitabı incelemelerinin alanyazında yaygın bir araştırma konusu olduğunu göstermektedir. Bir ders kitabının neye göre ve nasıl inceleneceğine dair alanda bir fikir birliği bulunmamakta, çeşitli araştırmacılar ve kurumlara göre ders kitabı inceleme ölçütleri farklı başlıklar altında ele alınmaktadır (Özdemir, 2019). Bunlardan en mühimi Talim ve Terbiye Kurulunun yayınladığı "Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait elektronik içeriklerin incelenmesinde değerlendirmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları" başlıklı yazısındaki ölçütlerdir çünkü ders kitaplarının basıma hazır hale getirilebilmesi için burada bahsi geçen ölçütlere uygun olması gerekmektedir. Hizmete sunulmadan önce taslak ders kitabı olarak adlandırılan eserler, kitapları inceleyen ve değerlendiren komisyon tarafından önceden belirlenmiş ölçütlere göre incelenmekte ve hizmete sunulmaktadır. Talim Terbiye Kurulunun yayınladığı bu ölçütler beş başlıkta sıralanmaktadır (MEB, 2022).

1.1 Anayasa ve Kanunlara Uygunluk Yönünden Yapılacak İncelemede Değerlendirmeye Esas Kriterler ve Açıklamaları

- Anayasa, kanunlar ve mevzuata uygun olmalıdır.
- Öğrenciyi olumsuz etkileyebilecek unsurlar; terör örgütleriyle ilgili ima ya da ifadeler; milli menfaatlerimize zarar verecek söylemler barındırmamalıdır.
- İnsan haklarına ve hayvan haklarına aykırı unsurlara yer verilmemelidir.

- Reklam içermemelidir.
- İntihal yapılmamalı, telif hakları dikkate alınmalıdır.

1.2 İçeriğin Bilimsel Olarak Yeterliği

- İçerik
 - İçerikte bilimsellik ilkesi gözetilmelidir.
 - Bilgi eksikliği ya da hatası olmamalıdır.
 - Görseller metin ve altyazılarla uyumlu olmalıdır.
 - Alana/konuya uygun kavram ve terimler kullanılmalıdır.
 - Alıntılar eserin orijinaliyle uyumlu olmalıdır.
 - Yabancı dillerde hazırlanan kitaplar o dilin yazım, noktalama ve dil bilgisi kurallarına uygun olmalıdır.
- Ölçme ve Değerlendirme
 - Ölçme ve değerlendirmeye yönelik soru ve etkinlikler, soru yazım ilkelerine uygun olmalıdır.
 - Soru, örnek soru ve çözümler, etkinlikler ve uygulamalarda hata/eksiklik bulunmamalıdır.
- Standart Bölümler
 - Kitaplarda bulunması gereken bölümler eksiksiz olmalıdır.
 - Sözlük ve kaynakça kısımları belirli standartlara uygun şekilde hazırlanmalıdır.

1.3 İçeriğin Eğitim ve Öğretim Programının Kapsamını ve Kazanımlarını Karşılama Yeterliği

- İçerik kazanımlarla uyumlu olmalıdır.
- Eğitim ve öğretim programının kapsamıyla uyumlu olmalıdır.
- Öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme ilkelerine uygun olmalıdır.
- Görsel tasarım ve sayfa düzenlemesi içerikle uyumlu ve anlaşılır olmalıdır.

1.4 Dil ve Anlatım Yönünden Yeterliği

- İçeriğin dili ve üslubu dilin zenginliğini ve gücünü yansıtmalıdır.
- Yazı dili standartlara uygun şekilde kullanılmalıdır.
- Dil, anlatım ilkelerine uygun olmalıdır.

1.5 Görsel Tasarımın ve İçerik Tasarımının Öğrenmeyi Destekleyecek Nitelikte Olması ve Öğrencilerin Gelişim Özelliklerine Uygunluğu

- Kapak, içindekiler, sayfa düzenleri ve elektronik içerikler genel tasarım ilkelerine uygun olmalıdır.
- Görseller ve yazılı unsurlar uyumlu olmalıdır.

Taslak ders kitapları kriterleri beş başlık altında sıralanmaktadır. Günümüz ders kitapları, bu beş başlığa uygunluğu değerlendirildikten sonra hizmete sunulmaktadır. Ancak ders kitaplarını konu alan çalışmaların fazlalığı göstermektedir ki ders kitaplarında hala çeşitli problemler bulunmaktadır. Ders kitapları birinci başlıktaki anayasa ve kanunlara uygunluk başlığına uygun olarak hazırlansa da diğer başlıklarda çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Ders kitaplarıyla ilgili çalışmalar tarandığında, araştırmacıların Türkçe ders kitaplarını kriterlerin büyük çoğunluğuna uygunluk bakımından incelediği ancak ikinci başlık olan “İçeriğin Bilimsel Yeterliği” hususunda yeterli çalışma yapılmadığı görülmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki diğer alanlarda benzer çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Yılmaz, Gündüz, Diken ve Çimen (2017) MEB Ortaokul 8. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabındaki biyoloji

konularını; Gündüz, Yılmaz ve Çimen, (2016) 10. Sınıf biyoloji ders kitabını; Karavar (2018) Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf ders kitabını; Yılmaz, Gündüz, Çimen, Karakaya ve Aslan (2021) 6. Sınıf fen bilimleri ders kitabını; Türk ve Karadağ (2022) fen lisesi 12. sınıf fizik ders kitabını bilimsel içerik bakımından incelemiştir. Bilimsel içerik incelemesinin genellikle fen bilimleri alanında yapıldığı görülmektedir. Oysaki Türkçe ders kitapları da içerdiği öğretici-bilimsel metinler, alıntılar, yazar ve künye bilgileri gibi içerikleri ve diğer tüm ders kitaplarında bulunan görsel, kaynakça ve standart bölümler bakımından incelenmelidir.

1.6 Amaç

Taslak kitaplarda bulunması gereken niteliklerin ayrıntılarıyla yayımlanmış olmasına rağmen basılı ders kitaplarında bazı eksiklikler görülmektedir. Alanyazın taramasında Türkçe kitaplarının bilimselliğe uygunluk bakımından değerlendirilmediği görülmektedir. Bu çalışmada, Türkçe ders kitaplarındaki içeriğin bilimsel olarak yeterliği başlığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Yapılan önceki çalışmalarda kitaplardaki bilimsel yeterliğin yalnızca bilginin doğruluğu ve güvenilirliği üzerinde yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada ise doğruluk ve güvenirliliğin yanında giriş kısmına bahsedilen bilimsel yeterlik ölçütlerinin alt başlıkları da çalışmanın kapsamına alınmıştır. Yürürlükte olan 8. Sınıf Türkçe ders kitabı bilimsel yeterlik ölçütleri bakımından incelenmiştir. Çalışmanın, ders kitabı incelemeleri hususunda çalışmak isteyen araştırmacılara katkısı olacağı düşünülmektedir.

1.7 Problem

Çalışmanın problem cümlesini “Yürürlükte olan ilköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabı, Talim ve Terbiye Kurulunun yayınladığı ‘Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait elektronik içeriklerin incelenmesinde değerlendirmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları’ başlıklı yazısındaki bilimsel yeterlik ölçütlerine uygun mudur?” sorusu oluşturmaktadır.

1.8 Alt Problemler

Araştırmada ‘Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait elektronik içeriklerin incelenmesinde değerlendirmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları’ başlıklı yazıdaki bilimsel yeterlik başlığını kapsayan aşağıdaki alt problemlere cevap aranmaktadır:

- 1.İçerikte bilimsellik ilkesi gözetilmekte midir?
- 2.İçerikte görsel (tablo, konuşma balonu gibi) metinle uyumlu mudur?
- 3.Alıntılar ve atıflar kriterlere uygun olarak gösterilmiş midir?
- 4.Ölçme ve değerlendirmede soru yazım ilkeleri gözetilmekte midir? Sorular ve cevaplarda hata, eksiklik ya da çelişki var mıdır?
- 5.Kitap standart bölümlere uygun olarak hazırlanmış mıdır?

2. YÖNTEM

Araştırmada nitel yöntemlerden doküman analizi kullanılmıştır. 8. sınıf Türkçe ders kitabıyla sınırlandırılan çalışmada veriler betimsel analizle çözümlenmiştir.

2.1 Evren-Örneklem

Bu çalışma, yürürlükteki güncel 8. sınıf Türkçe ders kitabıyla sınırlandırılmıştır. Kitapta yer alan

“Erdemler, Millî Mücadele ve Atatürk, Bilim ve Teknoloji, Birey ve Toplum, Zaman ve Mekân, Milli Kültürümüz, Doğa ve Evren, Vatandaşlık” başlıklı sekiz tema, araştırmacılar tarafından belirlenen alt problemlere göre alt başlıklar altında incelenmiş ve analiz edilmiştir.

2.2 Veri toplama yöntemi ve Aracı

Araştırmacı nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizini kullanmıştır. Doküman analizi, araştırılacak konuya dair yazılı ve görsel materyallerin analizi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

2.3 Verilerin analizi

Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Betimsel analiz yönteminde araştırmacı, bir durumu detaylı bir şekilde tanımlamakta ve analiz etmektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Bu çalışmada 8. sınıf Türkçe ders kitabı bilimsel içerik, görsel-metin uyumu, kaynakça ve değerlendirme soruları bağlamlarında incelenmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular, beş başlıkta sunulmuştur.

3.1 İçerikte bilimsellik ilkesi gözetilmekte midir?

Kitaplarda bulunması gereken bilimsellik ilkesine göre içerikte geçerli ve güvenilir, güncel ve objektif bilgiler bulunmalı; hatalı, tutarsız, çelişkili ya da görüş ve kanaat niteliğindeki bilgilere yer verilmemelidir. Ayrıca bilgiler geçerliği ve güvenilirliği kabul edilmiş kaynaklara dayandırılmalıdır. Çeviri metinlerde bilimsel ve genel kabul görmüş çeviriler kullanılmalıdır (MEB, 2022).

İncelenen kitabın kaynakça kısmı kaynakça, internet kaynakçası ve görsel kaynakça olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Kaynakçalarda gov ve edu uzantılı siteler, Tübitak, TRT, Anadolu Ajansı gibi kurum ve kuruluşlar dikkat çekmektedir. İnternet kaynakçalarında da erişim problemi bulunmayan sitelere ve erişim tarihlerine yer verilmiştir. Çeviri metinlerde ise genellikle çevirmenlerin Orhan Veli gibi genel kabul görmüş ve tanınmış edebiyatçılardan ya da çocuk edebiyatı alanında eser vermiş Ekrem Aytaç gibi yazarlardan oluştuğu görülmektedir. Tablo 1’de görüldüğü gibi toplamda 4 çeviri metnine yer verilmektedir. Bu metinlerden ikisinde çeviri, bilimsellik ilkesine uygundur.

Tüm bunların yanında Türkçe ders kitaplarında yazar künyeleri, bilgilendirici metinler, ilginç bilgiler gibi öğretici metinlere rastlanmaktadır. 8 ünitedeki bilgilendirici metinler nicelik bakımından tablolaştırılmıştır. Bu metinler bilgilerin, kaynakçanın ve çevirinin/alıntının güvenilirliği bakımından sekiz üniteye incelenmiştir. 1. tabloda bilgilendirici metinlerin güvenilirliği, güncelliği ve objektifliği araştırılmış, yanlışlar düzeltilmiştir.

Tablo 1

Ünite-Metin Dağılımı

Ünite	Bilgilendirici Metinler	Çeviri Metinler
1: Erdemler	5	3
2: Millî Mücadele ve Atatürk	8	0
3: Bilim ve Teknoloji	13	0
4: Birey ve Toplum	6	0
5: Zaman ve Mekân	5	1
6: Millî Kültürümüz	8	0
7: Doğa ve Evren	9	0
8: Vatandaşlık	8	0
Toplam	62	4

Tablo 1’de görüldüğü üzere 8. sınıf Türkçe ders kitabında 62 bilgilendirici metne ve 4 çeviri metne yer verilmiştir. Özellikle “Bilim ve Teknoloji” temasında yoğun olarak bilimsel içerik görülmektedir. Her üniteye kısa yazar biyografileri yer almaktadır. Bu biyografilerin doğruluğu yazarların eserlerini icra ettikleri yayınevlerinin internet sitelerinden, Öztürk’ün (2012) sözlüğünden ve Ahmet Yesevi Üniversitesi Eser Sözlüğü veri tabanından yararlanılarak kontrol edilmiştir. Kitaptaki istatistik veriler, öğretici içerikler ve makaleler gibi içerikler bilgilendirici metin kapsamında değerlendirilmiştir. Bu metinlerde bulunan bilgilerin doğruluğu çeşitli kaynaklardan araştırılmış, hatalı bilgiler tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 1’de verilen bilgilerden hareketle ders kitaplarındaki bilimsel içeriklerde hatalar/eksiklikler yer almaktadır. Ders kitaplarında güncellik hususunda da hatalar yapılmaktadır. Güncelliğini yitirmiş haberler yeniymiş gibi sunulmaktadır.

Tablo 2

Kitaptaki Bilgilerin Güvenirliği

Kitapta Yer Alan Bilgi	Açıklama
Kitapta Kızılay’da nasıl kan bağışlanabileceğine dair bir karikatür bulunmaktadır. Karikatürdeki karakter başka birinden kendisi adına form doldurmasını istemektedir. Sonrasında sırayla kan bağışı süreci anlatılmaktadır. “Kan bağışçısı olup olmayacağınızı belirlemek için Bağışçı Bilgi Formu’nu doldurmanız gerekmektedir. Doktorlarımız doldurduğunuz formu değerlendirerek sizi kısa bir muayeneden geçirir.”	“Bağışçı Bilgi Formu’nu doldurduktan sonra kimlik ibrazı yapılması zorunludur. Doktor muayenesinden geçmeden önce flebotomistler tarafından kan sayımı, tansiyon, nabız, ateş ve vücut ağırlığı ölçümü yapılır” (Kızılay Kan Hizmetleri).

Kitapta Yer Alan Bilgi	Açıklama
Seyit Onbaşı Anıtı, Rumeli Mecidiye Tabyası'nda tüm arkadaşları şehit olmasına rağmen 275 kg'lık top mermisini kaldırarak ateşleyen ve Ocean (Oşın) Zırhlısı'na isabet ettiren Koca Seyit'in ziyaret noktasıdır.	“Koca Seyit 215 okkalık (yaklaşık 275 kg) mermiyi tek başına sırtlanıp namluya sürmüştür” (Torun, Doğan, Gülüm, 2020). Eski ölçü birimleriyle günümüzdekiler aynı olmadığından metne “yaklaşık” ibaresi eklenmelidir.
“Z Kuşağı: 90'lı yıllarda doğan, hızlı öğrenen ve gelişim gösteren, teknoloji ile iç içe büyüyen çocuklardır.” (s.81)	Tanımdaki yıl değiştirilmelidir. Çeşitli araştırmacılar tarafından farklı sınıflandırmalar bulunsa da çoğunluğa göre Z kuşağı, 2000'den sonra doğan nesle verilen addır. (Akduman ve Hatipoğlu, 2021; Akran ve Karakaş, 2023)
“Dermatoloji uzmanıdır. 1947 yılında kendi adıyla anılan bir ağız hastalığını bularak dünyaca tanınmıştır. Veba hastalıklarının modern şekilde tedavi edilmesi için olağanüstü çalışmalar yapmıştır” (s.93)	Cümle “1947 yılında araştırmalarını yaptığını hastalığa kendi ismi verilmiştir.” şeklinde düzeltilmelidir. Dr. Hulusi Behçet çalışmalarına 1924'te başlamış ve hastalıkla ilgili detaylı fikirlerini 1937'de bir dermatoloji toplantısında sunmuştur. 1947'de Prof. Mischner'in önerisiyle Dr. Behçet'in buluşu “Morbus Behçet” olarak adlandırılmıştır (Kartal ve Altunel, 2017).
“Dünya Ekonomik Forumu geçtiğimiz günlerde bir rapor yayımladı. Bu rapora göre artık güneş ve rüzgâr enerjisi elde etmek, fosil yakıtlardan enerji elde etmek kadar ekonomik.” (s.112)	Metin Seçil Güvenç Heper'in Bilim Çocuk Dergisi Kasım 2011 sayısına ait olduğundan güncelliğini yitirmiştir. Ders kitapları 5 yıl okutulmak üzere hazırlanmaktadır. Kitabın 2018'de basıldığı göz önüne alındığında 2011 haberindeki “geçtiğimiz günlerde” ibaresi kaldırılmalıdır.
“Paralimpik Oyunları'nda Türkiye 9 Madalya Kazandı 2016 Rio Paralimpik Oyunları'nda Türkiye; 3 altın, 1 gümüş ve 5 bronz madalyayla genel sıralamada 34. oldu.” (s.141)	Türkiye Milli Paralimpik Komitesi verilerine göre ülkemizin kazandığı madalyalarla 34. değil, 32. olmuştur (Türkiye Milli Paralimpik Komitesi).
“Son yıllarda birçok hayvan türünün yok olduğunu ya da nesillerinin tükenmek üzere olduğunu biliyoruz. Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) Hayvan Türlerini Koruma Komisyonu, hazırladığı raporda, şu an dünya üzerindeki türlerin %25'inin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu, 26 memeli türünün 24'ünün yok olma sınırında olduğunu ve geçtiğimiz 100 yıl içerisinde 1000 kadar türün neslinin tükendiğini belirtiyor. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmalarda, bir yabancı hayvan türünün toplam sayısı 1000'e bile	Tırpan'ın (2015) Tübitak internet sitesinde kaleme aldığı makale, sayısal veriler açısından güncellik taşımamaktadır. Bilgilere yıl verisi eklenmelidir.

Kitapta Yer Alan Bilgi	Açıklama
ulaşamıyorsa bu hayvan türünün özel olarak korunması gerektiği vurgulanıyor.” (s. 240)	

3.2 İçerikte görsel (tablo, konuşma balonu gibi) metinle uyumlu mudur?

Taslak ders kitabı kriterlerine göre metin içeren tablo, konuşma balonu, infografik gibi görsellerdeki bilgiler metinle çelişmemeli; görselle ilişkili olduğu metin aynı sayfada yer almalıdır. Görsellerin alt yazıları görseldeki olguyu yansıtmalıdır (MEB, 2022). Tablo 3’te bilgilendirici içeriğe sahip görsellerin niceliği gösterilmiştir.

Tablo 3

Metin İçeren Görseller

Ünite	Metin İçeren Görseller
1: Erdemler	3
2: Milli Mücadele ve Atatürk	3
3: Bilim ve Teknoloji	5
4: Birey ve Toplum	2
5: Zaman ve Mekan	1
6: Milli Kültürümüz	3
7: Doğa ve Evren	3
8: Vatandaşlık	3
Toplam	24

8. sınıf Türkçe ders kitabında diyaloglar halinde karikatürize edilmiş bilgilendirici metinler, bazı harfleri verilen kelime bulmaca etkinlikleri, çeşitli bilgiler içeren infografik ve istatistik bilgiler içeren şemalar metin içeren görseller olarak ele alınmıştır. Çoğu görselin ilişkili oldukları metinle aynı sayfada olduğu görülmektedir. Bulmacalardaki kutu şekillerinin bilgilerle uyumlu olduğu, infografikler ve şemalardaki bilgilerin de görsellerle örtüştüğü tespit edilmiştir. Bazı görsellerdeki düzeltilmesi gereken unsurlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4

Metin-Görsel Uyumu

Görsel	Açıklama
 <p>Aziz, kendinden birkaç yaş büyük abisinin ortaokuldayken okuduğu bir fen ve tabiat bilgisi ders kitabını karıştırmaya başlar.</p> <p>Himml! Mikroorganizmalar, bitkiler ve hayvanlar hücre ya da hücrelerden oluşuyormuş. Yani sırtımı yasladığım bu ceviz ağacı, yerdeki otlar, vızıldayan şu arı, sen, ben, allem, arkadaşlarım, hepimiz hücrelerden oluşuyoruz demek bu...</p> <p>Hücre denen bu yapının içinde de o canlıya özgü genetik bilgiler bulunuyormuş. Ne ilginç, değil mi Zeytingöz?</p> <p>Vızzz!</p> <p>Aaa iiiiii!</p> <p>Bu Zeytingöz de ne dersden de aynı cevabı veriyor galiba.</p> <p>Ha ha ha! Doğru.</p> <p>E ne desin Simit? Hücrenin yapısı hakkında mı konuşacak, mitokondriden, endoplazmik retikulumdan mı bahsedecekti egeceğiz?</p> <p>İyi bir öğrenci olan Aziz Sancar ilk ve ortaöğrenimini başarıyla tamamlar. Canlıların ve insan bedeninin işleyişine büyük ilgi duyar. Üniversitede tıp okumaya karar verir. İstanbul'a gider. Yıllar sonra Mardin'e döndüğünde artık bir tıp doktorudur. Mesleğini yapmaya başlar. Ancak bir süre sonra yalnızca hâlihazırda bilinenleri uygulayarak geçecek bir hayatın kendisine göre olmadığını anlar. O, araştırmacı olmak, tıp ve temel bilimler alanında henüz bilinmeyenleri keşfetmek istiyordur.</p>	<p>Sayfa 89'da Sancar'ın tıp doktoru olduğu bilgisi verilmiştir ancak yanındaki görsel Sancar'ın öğrencilik yıllarına aittir. Sonraki sayfada doktorluk yaptığı görsele yer verilmiştir. Metnin görselle aynı sayfada olması gerekmektedir.</p>

s. 89

s. 90

Görsel

Aşağıdaki cümleleri “amaç-sonuç, koşul-sonuç” anlamları verecek şekilde “Parktaki Bilim” retninden tamamlayınız. Cümlelerdeki anlam ilişkilerini yazınız.

		Anlam İlişkisi
Salıncakta sallanmak için		
	kaydırağın tepesine çıkıp oturma- manız ve kendinizi yavaşça ileri itmeniz yeterli olur.	
	uzun zincirli salıncaktaki birine kıyasla aynı süre içinde daha fazla sayıda ileri geri hareket edebilirsiniz.	
Yüksekteki bir cismi bıraktığı- nızdaysa		

Açıklama

Yukarıda açıklaması verilmiş olsa da anlam karmaşasının önüne geçmek, verilen örneklerin anlaşılmasını sağlamak ve alışlagelmiş tablo bütünlüğünü bozmamak adına “Anlam İlişkisi” kutucuğunun yanına “Amaç/koşul” /“Sonuç” kutucuğu eklenmelidir.

s. 100

Ders kitaplarında genel olarak bilgi içeren görsellerle metinlerin ve başlıklarının uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Ancak bir bölümde görselle metin aynı sayfada yer almamakta, bir diğerinde ise görselin anlam karmaşasına sebebiyet verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

3.3 Alıntılar ve atıflar kriterlere uygun olarak gösterilmiş midir?

Türkçe Dersi Öğretim Programına göre (MEB, 2019) tüm bölümleri kitaba alınamayacak uzunluktaki edebi eserlerden alıntı yapılacağı zaman bağlamın yakalanması adına eserin alıntı yapılacak bölümüne kadar olan kısmının özeti verilir ve hangi kısmından alıntı yapıldığı belirtilir. Türkçe ders kitapları okuma metinlerinde de edebi eserlerden alıntılara sık sık yer verilmektedir. Bilimsel içerik kriterlerine göre alıntı, eserin orijinaliyle uyumlu olmalıdır. Ders süresine göre kısaltılan alıntılarda eserden orijinalinden uzaklaşılmalı ve eserin kısaltıldığı parantez içinde belirtilmelidir (MEB, 2022). Bu çalışmada, çalışmanın uzunluğundan dolayı her alıntının orijinaliyle uygunluğu incelenmemiştir. Alıntıların kaynakça ve atıflarda gösterimi ile özet hususu üzerinde durulmuştur. Tablo 5’te ise 8. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan alıntı metinlerin niceliği verilmiş, düzeltilmesi gereken alıntılar hakkında açıklamalara yer verilmiştir. İlk iki alt problem durumunda bahsedilen alıntılar hariç tutulmuştur.

Tablo 5

Ders Kitabındaki Alıntılar

Ünite	Alıntı Metin Sayısı
1: Erdemler	6
2: Milli Mücadele ve Atatürk	8
3: Bilim ve Teknoloji	0
4: Birey ve Toplum	11
5: Zaman ve Mekan	7
6: Milli Kültürümüz	8
7: Doğa ve Evren	7
8: Vatandaşlık	4
Toplam	51

Tablo 5’te görüldüğü üzere 8. Sınıf Türkçe ders kitabında 51 adet alıntı edebi metin bulunmaktadır. Bunların bir kısmı uzunluklarından dolayı kısaltılarak kitaba alınmıştır. Kısaltılan tüm metinlerde “kısaltılmıştır.” ibaresine yer verilse de her metnin bağlamına uygun olarak kısaltılmadığı, metnin özetine/alıntı yapıldığı bölümün hangisi olduğuna yer verilmediği ve kitaptaki bazı alıntılarının kaynakçada gösterilmediği tespit edilmiştir. Tablo 6’da bu tespitler açıklamalarıyla birlikte verilmiştir.

Tablo 6

Kitaptaki Alıntılar ve Açıklamaları

Kitaptaki Alıntı	Açıklama
Karamanoğlu Mehmet Bey’i arıyorum, Göreniniz, bileniniz, duyanınız var mı? (...) Yusuf YANÇ (Kısaltılmıştır.)	Şiirin sonunda Yusuf Yanç ismine yer verilse de kaynakçada yazarın adı geçmemekte, bahsi geçen şiire nereden ulaşıldığına dair bir bilgiye yer verilmemektedir.
Seda Bayındır Uluskan tarafından kaleme alınan “Atatürk ve Müzik” adlı metin, yalnızca “Kısaltılmıştır.” ibaresiyle kitaba eklenmiştir. (s. 52) Yusuf Çotuksöken’in “İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine”, “Mevlana’nın Ayaz’ın Definesi”, Ceyhun Atuf Kansu’nun “Cumhuriyet Ağacı”, Mustafa Çiftçi’nin “Portakal”, Deniz Banoğlu’nun “Dilimiz Kuşatma Altında”, Gülten Dayıoğlu’nun “Masal Ağacı” ve “Canberra”, Hıncal Uluç’un “Mutsuz, Yalnız, Yapayalnız”, Yaşar Kemal’in “Kırk Gün Kırk Gece”, Nihad Sami Banarlı’nın “Göç Destanı”, Muhittin Öngüt	Ders kitaplarına eklenen alıntılarda alıntının ve bağlamın daha iyi anlaşılması adına eserin alıntı yapılan kısmına kadar olan bölümlerin özetine yer vermek gerekmektedir. Kitapta çoğu alıntıda özete yer verilmemiştir. Yalnızca “Karanlığın Rengi Beyaz” metninin (s. 138) girişinde eserle ilgili kısa bir açıklama ve özet niteliğinde bilgiler bulunmaktadır: “ALTINOK kardeşler 23 Aralık 1963’te İstanbul’da dünyaya geldiler. Üç yaşından

Kitaptaki Alıntı	Açıklama
ve Eda Özdemir'in "Nasreddin Hoca'nın Hayat Hikayesi", Abbas Sayar'ın "Yılkı Atı", Halikarnas Balıkcısı'nın "Gündüzünü Kaybeden Kuş" ve Sait Faik'in "Haritada Bir Nokta" metinlerinde de aynı durum söz konusudur.	başlayarak yavaş yavaş görme duyularını kaybeden ikiz kardeşler Selim ve Kerim, on sekiz yaşında tamamen görme yetisini kaybetmişlerdir. Dinleyeceğiniz bölümler, Kerim ve Selim ALTINOK kardeşlerin yaam öykülerini anlatan "Karanlığın Rengi Beyaz" adlı kitaptan alınmıştır." Diğer alıntılarda da benzer açıklamalar yapılabilir.
"Kendine özgü bakışı, duruşu vardı Hasan dayının. Mimikleriyle, bakışlarıyla konuşan, suskun bir adamdı. Bilge mi desem yoksa mecnun mu bilemedim. İlginç fiziksel görünüşü, eğik yürüyüşü, gizemli ve sürekli yalnız geçen yaşamı dikkatimi çekerdi hep. Yalnız yaşardı dağlarda. Uzun yüzünden aşağı çaprazlama inen kocaman burnu, keskin gözleri, her daim kirli ve yırtık elbisesiyle karşımıza çıkan bu adamdan çekinir, ürkerdik." -Dursun Ali Sazkaya (s. 147)	Kitaptaki alıntılar internet kaynakçası ya da kaynakça bölümlerinde belirtilse de 4. tema sonu değerlendirme çalışmalarında yer alan bu alıntının kaynakçada bir karşılığının olmadığı tespit edilmiştir. Benzer bir duruma 6. Ünite tema sonu değerlendirmelerinde de rastlanmaktadır. Alıntı yapılan "İnsan Ne İle Yaşar" ve "Küçük Prens" eserlerine kaynakçada yer verilmemiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) ilköğretim ikinci kademesinde "Öğrenci bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular." maddesi yer almaktadır. Bu maddenin alt başlıklarında bilimsel yazılarda "edu, gov" uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanmaktadır. Öğrenciler kitaplardaki metinleri araştırıp orijinallerini bulmak istediklerinde kaynakçadan kolayca bulabilmelidir. Bunun için Türkçe ders kitaplarında internet kaynakçası, görsel kaynakça ve kaynakça bölümleri bulunmaktadır. Ancak Tablo 6'da görüldüğü üzere kaynakça gösterimi ve alıntılarda bilimsellik ilkesine ters düşen unsurlara rastlanmaktadır. Bunlar kitapta olan kaynağın kaynakçada bulunmaması ve kısaltılmış eserler hakkında yetersiz bilginin oluşudur.

3.4 Ölçme ve değerlendirmede soru yazım ilkeleri gözetilmekte midir? Sorular ve cevaplarda hata, eksiklik ya da çelişki var mıdır?

İçeriğin bilimsel olarak yeterliğinde ikinci başlık olan ölçme ve değerlendirme ile ilgili ders kitaplarında aşağıdaki koşullar sağlanmalıdır (MEB, 2022).

- Ölçme ve değerlendirme etkinliklerinde yönergeler açık olmalı, sorulardaki olumsuz ifadeler vurgulanmalıdır.
- Kısa cevaplı sorularda sorular eserden doğrudan alınmamalı ve önemli bilgileri ölçmelidir.
- Açık uçlu sorularda ölçülmek istenen kazanım sınırlandırılmış olmalıdır.
- Eşleştirme sorularında cevaplar sorulardan daha fazla olmalı ve hepsi aynı sayfada yer almalıdır.

e. Doğru yanlış sorularında her soru tek bir kazanımı ölçmeli ve soru kökleri olumsuzluk ifadesi barındırmamalıdır.

f. Çoktan seçmeli sorularda “nadiren, bazen” gibi çeldirici kelimelere yer verilmemelidir. Seçeneklerde büyük harf kullanılmalı, tek sözcüklü seçeneklerde alfabetik sıraya tek rakamlı seçeneklerde büyükten küçüğe sıralamaya dikkat edilmelidir. “Hepsi/hiçbiri” gibi seçeneklere başvurulmamalıdır.

g. Sorularda Bloom Taksonomisine dikkat edilmelidir.

h. Etkinlik soruları bilgiden çok uygulama yapmayı gerektirmelidir.

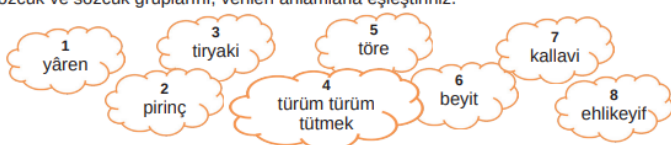
i. Soru ifadelerinde ipucu bulunmamalıdır.

j. Soru ve çözümlerde hata ya da eksiklik olmamalıdır.

Tablo 6’da 8. sınıf Türkçe ders kitabı etkinlik ve tema sonu değerlendirme sorularında soru yazım ilkelerine uyulup uyulmadığı incelenmiştir.

Tablo 7

Ders Kitabındaki Soruların ve Etkinliklerin Soru Yazım İlkeleriyle Uyumu

Ünite	Alıntı Metin Sayısı
<p>Sözcük ve sözcük gruplarını, verilen anlamlarla eşleştiriniz.</p> <p>() Bakıra çinko katılarak elde edilen sarı renkte bir alaşım. () Çok iri, kocaman. () Çevreye güzel kokular yayılmak. () Çift dizeli olarak düzenlenen bir koşuğun her dize çifti. () Rahatına düşkün kimse, keyif sahibi. () Bir şeye çok alışmış, kendine huy edinmiş. () Arkadaş, yakın dost. () Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet.</p>	<p>Kriterlere göre eşleştirme sorularında cevaplar sorulardan fazla olmalıdır. Birinci resimdeki gibi cevap ve soru kısımlarındaki maddelerin sayısı eşit olmamalıdır. Kitapta genellikle ikinci resimde olduğu gibi kurala uygun örnekler verilse de sayfa 62, 63 ve 194’te hatalı örnekler rastlanmaktadır.</p>
s. 194	
<p>“Uzay Giysileri” metninden hareketle aşağıdaki soruları yanıtlayınız.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dinlediğiniz metnin konusu nedir? 2. Uzay giysileri hangi bölümlerden oluşur? Açıklayınız. 3. Uzay giysisi olmadan uzaya giden astronot hangi zorluklarla karşılaşır? Açıklayınız. 4. Uzay giysilerinin astronota sağladığı kolaylıklar nelerdir? 5. Uzay giysilerine, astronotların işini kolaylaştırmak için bir bölüm 	<p>Kitaptaki metin altı sorularının genellikle sayfa 106’daki gibi bilgi ölçen, hatırlama ve anlama düzeyine yönelik sorular olduğu, taksonominin alt basamaklarına hitap ettiği tespit edilmiştir. Bloom Taksonomisine göre daha</p>

Ünite	Alıntı Metin Sayısı
eklemeniz istenseydi hangi bölümü eklerdiniz? 6. Siz kampta olsaydınız takımın eğitimci Zeynep'e uzay giysileri ile ilgili ne sormak isterdiniz? (s. 106)	dengeli soru dağılımları yapılabilir. Sur (2022) tarafından yapılan çalışmada da 5, 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında üst düzey bilişsel basamaklara yönelik soruların diğer sorulara oranla yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Türkçe 8. sınıf ders kitabı etkinlikleri ve tema sonu değerlendirme sorularında soru yazım ilkeleri genel olarak gözetilmektedir. Soruların yönergeleri açıktır ve sorularda olumsuz ifadeler koyu renkle vurgulanmaktadır. Kısa cevaplı metin sorularında sorular doğrudan eserden alınmasa da Bloom Taksonomisi'ne göre eşit dağılım yapılmamış, sorular genellikle bilgi ve hatırlama düzeylerine yönelik olarak hazırlanmıştır. Eşleştirme cevap ve soru sütunlarının aynı sayıda maddeden oluştuğu gözlemlenmiştir. Doğru ve yanlış sorularında olumsuz ifadeler barınmakta her soruda tek bir kazanım ölçülmektedir. Çoktan seçmeli soruların seçeneklerinde ya da cevap anahtarında bir eksiklik/hataya rastlanmamıştır.

3.5 Kitap standart bölümlere uygun olarak hazırlanmış mıdır?

Kriterlere göre taslak ders kitabında standart bölümler eksiksiz bir biçimde yer almalıdır. Bu bölümler "içindekiler, organizasyon şeması, sözlük, kaynakça ve cevap anahtarı" şeklinde sıralanmaktadır. Özellikle kaynakça ve sözlük bölümlerinde belli bir standarda bağlı kalınmalıdır (MEB, 2022).

İncelenen kitapta içindekiler, organizasyon şeması, cevap anahtarı ve kaynakça bulunmaktadır. Sözlük kısmına yer verilmemiştir. Türkçe 8. sınıf ders kitabı kaynakçası kaynakça, internet kaynakçası ve görsel kaynakça olmak üzere üç başlıkta düzenlenmiştir.

KAYNAKÇA

ABASIYANIK, Sait Faik, "Haritada Bir Nokta", Seçme Hikâyeler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 111.

ADIVAR, Halide Edip, "Bayrağımız Altında", Dağa Çıkan Kurt, Can Sanat Yayınları, İstanbul, 2014, s. 127.

AKTAN, Bekir, "Karagöz ile Hacivat", İskele Yayıncılık, İstanbul, Mayıs 2017, s. 6.

ALICI, Akın, "İnsanla Güzel 7. Etkinlik", Hayata Yön Veren Öyküler, Epsilon, İstanbul, 2012, s. 150.

ALTINOK, Kerim – Selim, Karanlığın Rengi Beyaz, Laika Yayınları, İstanbul 2011, s. 24.

Görsel 1. Ders Kitabında Kaynakça

Taslak ders kitabı kriterlerine göre (MEB, 2022) kaynakçada standart akademik atıf sistemlerinden biri kullanılmalıdır. Ders kitabında APA, MLA, Chicago gibi lisansüstü çalışmalarda sık kullanılan akademik atıf sistemleri yerine İsnad sistemine başvurulmuştur. İsnad atıf sistemi sosyal ve beşerî

alanlarda kullanılması için tasarlanmış, Türkiye’de geliştirilmiş bir akademik kaynak gösterme sistemidir (Demir, 2019).

GÖRSEL KAYNAKÇA

Sayfa Numarası	Kaynak Adresi ve Erişim Tarihi
1. Tema Kapağı 10-11	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/abstract-background-beautiful-rays-light-118147135 (06.02.2018) https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/old-young-hands-hug-closeup-243839542 (06.02.2018) https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/soldier-salute-silhouette-on-sunset-sky-268477382 (06.02.2018) https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/woman-praying-free-bird-enjoying-nature-453635980 (06.02.2018) https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/support-disabled-pep-601028741 (06.02.2018)

Görsel 2. Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabında Görsel Kaynakça

Görsel kaynakça kısmında çoğu site bağlantısının yanında erişim tarihi yer almaktadır. Görsellerde lisanslı görsel/video sağlayıcısı olan bir siteye başvurulmuş, tüm görseller aynı platformdan alınmıştır.

İNTERNET KAYNAKÇASI

"Kaşağı 4. Etkinlik", <http://www.trtarsiv.com/izle/76789/kasagi-tiyatro-oyunu> (Erişim Tarihi: 15.12.2017)

"Atatürk ve Müzik 4. Etkinlik", <https://www.ktb.gov.tr/TR-96455/bilim-teknoloji.html>;
<http://www.tmo.gov.tr/Main.aspx?ID=519>; <http://img.eba.gov.tr/652/452/edd/dab/258/3e4/9d3/85a/4a2/fba/bc4/72e/120/f76/010/652452edddab2583e49d385a4a2fbabc472e120f76010.pdf>;
<https://www.atam.gov.tr/duyurular/turk-gencligi>; https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=118907;

Görsel 3. Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabında İnternet Kaynakçası

Kaynakçada kurumsal internet siteleri ya da gov/edu uzantılı güvenilir içerikli siteler tercih edilmiştir. Görsel kaynakçada olduğu gibi çoğu alıntıda erişim tarihine yer verilmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitimcilerin en sık başvurduğu ders materyali olan ders kitapları, yıllardır pek çok araştırmaya konu olmaktadır. Alanyazında yüzlerce araştırma olmasına rağmen hala ders kitaplarının istenen nitelikte olmadığı görülmektedir. Bu araştırmada, ders kitaplarının yayınlanmadan önce kontrollerinin sağlandığı Talim ve Terbiye Kurulunun yayınladığı "Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait elektronik içeriklerin incelenmesinde değerlendirmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları" başlıklı yazısındaki

ölçütlere uygunluğu incelenmiştir. Çalışma grubu olarak seçilen Türkçe 8. sınıf ders kitabının bilimsel yeterliği, 5 alt başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar içerikte bilimsellik ilkesine uygunluk, görsel-metin uyumu, alıntılarının uyumu, soru yazım ilkelerine uygunluk ve standart bölümlere uygunluk olarak özetlenebilir.

Bulgulardan elde edilen bilgilere göre ders kitabında bilimsellik ilkesinde hatalar/eksiklikler yer almaktadır. Bilimsel içeriğe sahip metinlerde bilginin güvenilirliği ve güncelliği konusunda hatalar bulunmuş, Millî Eğitim Bakanlığının yayımladığı kriterlerden görsel-metin uyumu ve alıntılar kısımlarında eksiklikler tespit edilmiştir. Bilgi içeren bazı görsellerin metinle uyumlu olmadığı ve yapılan alıntılarının kaynakçada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca standart kitap bölümlerinden sözlüğe yer verilmemiştir.

Yapılan benzer çalışmalar tarandığında Türkçe alanında kriterlerin içindeki “İçeriğin Bilimsel Olarak Yeterliği” alt başlığıyla ilgili çalışma yapılmadığı, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki diğer alanlarda benzer çalışmaların yapıldığı ve benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Yılmaz, Gündüz, Diken ve Çimen (2017) hazırladıkları çalışmada, MEB Ortaokul 8. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında; Gündüz, Yılmaz ve Çimen (2016) MEB 10. Sınıf biyoloji ders kitabında; Karavar (2018) Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf ders kitabında; Yılmaz, Gündüz, Çimen, Karakaya ve Aslan (2021) 6. sınıf fen bilimleri ders kitabında; Türk ve Karadağ (2022) fen lisesi 12. sınıf fizik ders kitabında bilgi yanlışları ve kavram yanlışlarının olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarından farklı olarak Gündüz, Yılmaz ve Çimen (2016) gibi bazı araştırmacılar ölçme ve değerlendirme yanlışları da tespit etmiştir.

Çalışmanın sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- 1- Ders kitaplarında güncellik ve güvenilirlik hususlarında özenle hareket edilmelidir. Haber niteliği taşıyan metinlerin, bilimsel/öğretici bilgi içeren metinlerin minimum hatayla yazılmasına ve güncelliğini koruyor olmasına dikkat edilmelidir.
- 2- Görsel-metin uyumu hususunda genel olarak kitaptaki metinlerin bilgilendirici metin içeren infografik, tablo gibi görsellerle birkaç bölüm hariç uyumlu olduğu görülmüştür. Ders kitaplarında metin içeren infografik, şema, tablo gibi görsellerin metinle aynı sayfada yer almasına, açık ve anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir.
- 3- Üçüncü başlık olan alıntılarının uyumu konusunda ise ders kitaplarında yer alan alıntılarının bir kısmının kaynakçada gösterilmediği ve tamamı ders kitabına alınamayacak uzunlukta metinler hakkında alıntının yapıldığı kısma kadar olan bölümler hakkında bilgi verilmediği, çoğu eserin tanıtımının es geçildiği görülmüştür. Bu sorunları önlemek adına kitapta yer alan her alıntı kaynakçada da gösterilmeli, alıntı metinler hakkında gerekli bilgiler okuyucuya sunulmalı ve eserlerin kısaltılmasında özenle çalışılmalıdır. Öğrencileri okumaya isteklendirmek adına eserlerin ilgi çekici ve kısa tanıtımları hazırlanmalıdır.
- 4- Bu çalışmada uzunluk sınırlamasından dolayı alıntılarının orijinalleriyle uyumu üzerinde yeterince durulmamıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda araştırmacılar, kısaltılmış alıntılarının eserlerin orijinalleriyle uyumunu inceleyebilirler.
- 5- Ölçme ve değerlendirme hususunda eşleştirme soruları haricinde bir hataya/eksikliğe rastlanmamıştır. Eşleştirme sorularında cevap ve soru maddelerinin sayısında düzenlemeye gidilmelidir. Cevap ve soru sütunlarındaki madde sayısı birbirleriyle eşit olmamalı, öğrenciyi düşünmeye sevk etmelidir. Aksi takdirde öğrenci soruyu bilmese de sona kalan seçeneği doğru cevap

- olarak bulmuş olacaktır.
- 6- Kitabın standart bölümlerinden biri olan sözlüğe yer verilmediği görülmektedir. Öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirmek, onlara sözlük alışkanlığı kazandırmak adına belirli bir sisteme uygun sınıf seviyelerine göre sözlükler hazırlanabilir.
 - 7- İnternet kaynaklarının güncelliğini sağlamak adına hepsinin site erişim tarihi eksiksiz olarak yazılmalıdır.
 - 8- Taslak ders kitapları için oluşturulan kriterler bir ders kitabının nitelikli olması için gerekli ölçütleri kapsamakta ve araştırmacılar tarafından farklı disiplinlerde incelenmektedir. Bu araştırmada Türkçe alanı incelenmiştir. Talim Terbiye Kurulu tarafından yayımlansa da bu başlıklar Yabancılara Türkçe Öğretimi alanında yayımlanan kitaplar kapsamında da incelenebilir. Pek çok yayınevi tarafından basılan bu kitaplarda da birçok eserden alıntı bulunmakta, bilgilendirici metinlere ve görsellere sıklıkla yer verilmektedir.
 - 9- Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlatılan ders kitapları basıma gitmeden önce kriterler bakımından detaylı bir şekilde incelenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akduman, G. ve Hatipoğlu, Z. (2021). Kim Bu Z Kuşağı?. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, 5(9), 203-226
- Akran, S. K. ve Karakaş, G. (2023). Öğretmen Adaylarının Z Kuşağı Kavramına İlişkin Algılarının Belirlenmesi: Bir Metaforik Analiz Çalışması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 11(1), 103-129.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demir, A. (2019). *İsnad Atıf Sistemi 2. Edisyon*. Ankara: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Demirel, Ö. (2017). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Güven, Y. (2022). *Öğretim Araç Ve Gereçleri*. Selvi, K. (Ed.) (2022). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gündüz, E., Yılmaz, M. ve Çimen, O. (2016). MEB Ortaöğretim 10. Sınıf Biyoloji Ders Kitabının Bilimsel İçerik Bakımından İncelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 414-430.
- Karavar, H. (2018). Sekizinci Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabının Bilimsel Yeterlilik Açısından İncelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(2), 88-95 .
- Kartal, S. P. ve Altunel, C. T. (2017). Behçet Hastalığı İsmi Verilişi. *Türkiye Klinikleri Journal of Dermatology Special Topics*, 10(4), 259-64.
- Kılıç, D. (2005). Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri. Demirel, Ö., Kıroğlu, K. (Ed.). (2005). *Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kızılay Kan Hizmetleri, <https://www.kanver.org/sayfa/kan-hizmetleri/kan-bagisi-nasil-gercekleisir/52> adresinden 01.05.2023 tarihinde erişilmiştir.

- Maden, S. (2021). Türkçe Ders Kitapları ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Eğilimleri: Bir İçerik Analizi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 30-45.
- MEB (2022). *Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu.
https://kitapinceleme.meb.gov.tr/Documents/de%C4%9Ferlendirmeye_esas_olacak_kriterler_ve_a%C3%A7%C4%B1klamalar%C4%B1.pdf adresinden 01.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar)*. Talim Terbiye Kurulu, Ankara.
<https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf> adresinden 01.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Özdemir, S. (2019). *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Ders Kitabı İncelemeleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Öztürk, T. (2012). *Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*. İstanbul: Birleşik Basım.
- Sarıtaş, M. (2013). *Öğretimde Yararlanılan Araç Gereçler ve Etkili Kullanımı*. Sarıtaş, M. (Ed.) (2013). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı. Ankara: Pegem Akademi.
- Sur, E. (2022). Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metin Altı Soruların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ne Göre İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 430-451.
- Sur, E. (2023). Türkçe Ders Kitaplarına Yönelik Hazırlanan Çalışmalardaki Eğilimler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(1), 194-220.
- Tırpan, M. B. (2015) *Kriyobiyoloji: Soyu Tükenmekte Olan Canlılar İçin Bir Umud*.
<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/kriyobiyoloji-soyu-tukenmekte-olan-canlilar-icin-bir-umud> adresinden 01.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Torun, F., Doğan, Y. ve Gülüm, K. (2020). Seyit Onbaşı'nın Çanakkale Savaşlarındaki Rolüne Yönelik Öğrencilerin ve Öğretmen Adaylarının Metaforik Algıları: Boylamsal Bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (43), 63-86
- Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. (t.y.). <https://tees.yesevi.edu.tr/> adresinden 01.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Türk, O. ve Karadağ, M. (2022). Fen Lisesi 12. Sınıf Fizik Ders Kitabının Bilimsel İçerik Bakımından İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 417-431.
- Türkiye Milli Paralimpik Komitesi (t.y). <https://www.tmpk.org.tr/musabakalar/2016-rio-yaz-paralimpik-oyunlari/#:~:text=Rio%202016%20Paralimpik%20Oyunlar%C4%B1%207,65%20bin%20ki%C5%9Fi%20taraf%C4%B1ndan%20izlendi.> adresinden 01.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Ülper, H. (2010). *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yelken, T. Y. (2017). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, M., Gündüz, E., Çimen, O., Karakaya, F. ve Aslan, İ. (2021). 6. Sınıf Fen Bilimleri Ders

Kitaplarının Bilimsel İçerik ve Kazanımlar Açısından İncelenmesi. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 8(2), 101-122.

Yılmaz, M., Gündüz, E., Diken, E. H. ve Çimen, O. (2017). 8. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabındaki Biyoloji Konularının Bilimsel İçerik Açısından İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 17-35.